

Jännitteinen työaika

Mika Helander, Ilkka Levä
ja Sanna Saksela-Bergholm
(toim.) Työaikakirja. Helsinki:
Into Kustannus, 2017. 377 s.
ISBN 978-952-264-763-4

Suomessa työaikaan liittyvä poliittinen keskustelu on viime aikoina ollut vilkasta. Sitä on leimannut voimakas tehokkuuden ja tuottavuuden diskurssi, ja sen mukaisesti muun muassa nykyinen hallitus on lisännyt painetta työaikojen pidentämiselle. Toisaalta työelämän tutkimuksessa korostetaan, että nykyyhetkelle ovat tyypillistä työajan moninaiset merkitykset, jotka hälventävät joissain ammattiryhmissä työn ja vapaa-ajan rajaa ja vaativat työntekijöiltä yhä suurempaa joustavuutta. Mika Helanderin, Ilkka Levän ja Sanna Saksela-Bergholmin toimittama *Työaikakirja* käsittelee näitä työaikaan ja sitä koskeviin yhteiskunnallisiin puhetapoihin liittyviä jännitteitä. Teoksen keskiössä ovat eri ammattiryhmien, muun muassa poliisien, opettajien ja ulkomaalaisten tilapäistyöntekijöiden, ajalliset kokemukset työstä ja muusta elämästä. Teoksen toimittajat kuvaavat teosta aikalaisdiagnoosiksi, joka keskittyy työn ajallisten ilmiöiden tarkasteluun. Nimestään huolimatta *Työaikakirja* ei siis rajaudu

pelkän työajan tarkasteluun, vaan pyrkimyksenä on ”lisätä ymmärrystä yhteiskunnan nykytilasta, vallitsevasta historiallisesta ajanjaksosta ja Suomessa työskentelevien ihmisten elin-ehdoista” (s. 9).

Kirjoittajat nostavat työn autonomian tärkeimmäksi nykytöntekijää koskevaksi kysymykseksi ja asiaksi, jota kaikki työssään tavoittelevat. Toisaalta autonomian aste ja sen kokeminen on yksilöllistä, ja usein myös sukupuoli- ja ammattikuntakohtaista. Tämä käy myös selvästi ilmi teoksen artikkeleissa, joissa autonomiateemaa käsitellään eri näkökulmista. Autonomian puute stressaa etenkin silloin kun se koskee työaikaa, mikä näkyy esimerkiksi asiantuntijoita ja tietotyöläisiä koskevissa artikkeleissa.

Kirja koostuu kymmenestä artikkelista, jotka on jaettu kolmeen aikaa käsittelevään päälukuun. Ensimmäinen osa, *Tarinoita ajasta*, keskittyy työn eri aikakausina. Ilkka Levä syventyy artikkelissaan poliisina toimineiden henkilöiden työleen antamiin ajallisiin merkityksiin. Retrospektiivisissä haastatteluissa nousevat esiin yhteiskunnallisen osallisuuden lisäksi konkreettiset muutokset lainsäädännössä (esimerkiksi työaikalaki vuodelta 1970 ja esitutkintalaki vuodelta 1987) ja niiden vaikutukset poliisien

työaikaan ja työn kuormittavuuteen. Elämänkaarta ja työuraa tulevaisuuden näkökulmasta tutkii Sanna Saksela-Bergholm artikkelissaan ulkomaalaisista tilapäistyöntekijöistä. Marja- ja vihannestiloilla sekä rakennusalalla toimivat työntekijät elävät liminaalitulassa eli eräänlaisessa välivaiheessa elämässään, ja harva suunnittelee etukäteen pysyvää muuttoa Suomeen. Charlotta Österbergin analyysissä siirrytään nykyhetkeen ja opettajien ajanhallintaan. Österbergin haastattelemat opettajat kokivat usein stressiä siitä, etteivät he voineet hallita ajankäyttöä omassa työssään. Toisaalta mahdollisuus itsensä toteuttamiseen esimerkiksi opetuksen suunnittelun kautta koettiin stressiä lieventävänä tekijänä. Se toi työhön joustavuutta ja auttoi työhön liittyvien riskien ennakoimisessa.

Teoksen toinen osa, *Rytmi-häiriöitä*, käsittelee työaikaa ja -rytmiä työorganisaatioissa sekä elämän organisoimista työn ulkopuolella. Charlotta Niemistö, Mira Karjalainen ja Jeff Hearn tarkastelevat artikkelissaan työn ja muun elämän välisiä hämärtyviä rajoja tietotyössä. Entisajan ihannetyöntekijän elämä jakautui selvästi julkiseen ja yksityiseen alueeseen. Nykyisyyttä kuvaa joustavuus näiden kahden alueen välillä kuitenkin siten, että työ tulee ensin ja muu elämä on

sille alisteista – harvoin toisinpäin. Minna Toivasen ja Olli Viljasen tutkimus asiantuntijoiden ajanhallinnasta jatkaa osittain samaa teemaa. Kirjoittavat osoittavat, että asiantuntijatyö on muuttunut yksilöllisestä jaetuksi asiantuntijuudeksi, jossa ”suunnitelmallisuutta tärkeemmäksi kyvyksi nousee joustavuus” (s. 199). Tässä konkretisoituu myös yksi tämän ajan työelämän ristiriidoista asiantuntijan kaltaisessa ammatissa: vaikka autonomia on perinteisesti ollut yksi ammatin ”keskeisiä rakennuspalikoita”, erilaisissa verkostoissa toimiminen ja projektiyhteistyöt pakottavat työntekijät muiden aikataulujen armoille, mikä tekee työstä aiempaa ”sidoksista” ja vähentää työntekijöiden aika-autonomiaa. Työ- ja vapaa-aika liudentuvat toisiinsa, eikä yksilö pysty hallitsemaan ajankäyttöään entisen tapaan. Ajankäyttöä työssä ja sen eri rytmejä käsittelee myös Mika Helanderin artikkeli, jossa keskitytään työssä matkustamiseen. Etenkin Helanderin haastattelemat johtajat kokevat matkustamisen kuormittavan heidän elämänsä, kun taas bussinkuljettajille stressitekijöiksi muodostuvat konkreettisen liikkumisen sijaan bussilinjojen tiukat aikataulut.

Teoksen kolmas osa, *Ajan henki*, koostuu neljästä työstä ja

työajan poliittisia ulottuvuuksia käsittelevästä artikkelista. Juha Antila erittelee artikkelisaan työaikaan liittyviä harhakäsityksiä, jotka elävät sitkeästi suomalaisessa työpoliittisessa keskustelussa. Antila osoittaa, että kansainvälisesti vertailtuna Suomessa eivät ole käytössä erityisen joustamattomat tai muita lyhyemmät työajat. Hän myös kumoo väitteen siitä, että työajan pidentäminen toisi Suomeen vaurautta. Ville Jalovaara jatkaa työajan politiikka-teemaa keskittyen ”1990-luvun jälkituotteeseen” eli nollatuntisopimuksiin. Keskustelu nollatuntisopimuksista on alkanut oikeastaan vasta viime vuosina, ja sitä on käyty joustavuutta ajavan työnantajapuolen ja työntekijöiden turvaa puolustavien ammattiliittojen välillä. Polarisoituneessa keskustelussa yhteistä tarttumapintaa tai ratkaisua on ollut vaikea löytää. Mats Nylund ja Hilma Immonen syventyvät artikkelissaan niin ikään mielipiteitä jakavaan, nykyhetken jakamistaloutta koskevaan keskusteluun ja sen ehkä näkyvimpään edustajaan, Uberiin. Kirjoittajien mukaan suomalaista Uberiin liittyvää keskustelua on hallinnut liikenne- ja elinkeinopolitiikka, kun taas työvoimapolitiittinen keskustelu on ollut lähes olematonta. Teoksen viimeisessä artikkelissa Ilkka Levä luo historiallisen katsauksen toi-

mihenkilöliikkeen naiskuvaan vuosien 1954 ja 1975 välisenä aikana. Naisen aika jakautui tuolloin työn ja kodin välillä, yhden puolen kurottaessa kotiledelle ja toisen konttorille, kuten Henkisen Työn Keskusliiton julkaisussa vuodelta 1956 asia kuvattiin.

Työaikakirja käsittelee pääosin laadullisten empiiristen tutkimusten pohjalta monipuolisesti eri toimialojen ajallisia kokemuksia työstä ja sen suhteesta vapaa-aikaan. Näiden tarinoiden avulla lukijalle havainnollistetaan, miten ”aikakausi on ehkä kaikille sama, mutta aika on eri” (s. 27). Monipuolisuutta lisäävät artikkelien eri ajalliset kontekstit. Aikalaisdiagnoosina usean kirjoittajan artikkeleista koostuva teos jää kuitenkin hieman hajanaiseksi, ja lukija jää kaipaamaan syvällisempää synteisiä teoksen loppuosaan. Kaikkiaan teos tarjoaa mielenkiintoisia ja keskustelua herättäviä ”pistotarkastuksia” (kuten teoksen toimittajat tutkimuksia kutsuvat) työajan ja sen tutkimisen eri aiheisiin ja tutkimusteorioihin. Lukijalle avautuu mahdollisuus lisätä ymmärrystään työn ajallisten merkitysten lisäksi myös työaikaan liittyvästä laajemmasta yhteiskunnallisesta kontekstista, poliittisista keskusteluista sekä niihin osallistuvista toimijoista.

Merita Jokela